

بانو مجتهدہ امین از حیات تا وفات (بررسی اجمالی آثار و تأثیرات او بر جامعه)

نویسنده: لیلا نجاتی، رضوان زارعی، پریوش دھقان

چکیده:

زنان در دین اسلام همیشه از جایگاه بالایی برخوردار بوده اند. گاه در مقام مادر بسیاری از مردان بزرگ را تربیت کرده و گاه خود در این جامعه نقش هایی مثبت داشته اند. معرفی شخصیت های زنان برجسته از ضروریاتی می باشد که با آن میتوان ارزش های اسلامی را احیا نمود و توانمندی زنان مسلمان جهت کسب مدارج بالای عالی علم و معرفت را نشان داد. بانوی مجتهدہ سیدہ نصرت امین (معروف به بانوی ایرانی) از همان گونه زن های برجسته جهان تشیع بود که خدمات ایشان به بانوان امروز ای مرز و بوم را نمیتوان نادیده گرفت. ایشان سراسر عمر پربرکت خویش را صرف اسلام و تعلیم آن کرد در آثار برجسته ای در زمینه های تفسیر قرآن، حدیث، حکمت، فقه اخلاق و غیره به از خود به جای گذاشت و پایه گذار حوزه علمیه خواهران در کشور بود. در این مقاله کوشش شده است فضایل اخلاقی این بانوی بزرگوار و خدمات و آثار ایشان به اسلام پرداخته شود.

کلمات کلیدی: بانو امین، زنان برجسته مسلمان، دین اسلام، حوزه علمیه خواهران

در اسلام همواره زنانی شایسته و متعهد وجود داشته اند که توانستند در زمینه های مختلفی چون فرهنگ و ادب و علوم فقهی نقش موثری داشته باشند. هیچ گاه نمی توان نقش زنان در جامعه اسلامی را کمرنگ دانست. در دین مبین اسلام ارج نهادن به زنان همیشه دارای اهمیت زیادی بوده است و میتوان نمونه ی بارز زنان شایسته در دین اسلام را زنانی همچون: حضرت خدیجه، حضرت فاطمه زهرا، زینب کبری و سکینه بنت الحسین دانست.

همچنین در مقاطع مختلف تاریخ ۱۴۰۰ ساله اسلام زنانی عالم و فداکار توانسته اند بر روی جامعه تاثیرات مثبت و قابل ملاحظه ای بگذارند و افراد زیادی را تحت تربیت خویش قرار دهند. از جمله آنها می توان بانو مجتهده امین را نام برد. در این تحقیق سعی شده است به ابعاد زندگی شخصی و تاثیرات بانو مجتهده امین به جامعه پرداخته شود.

۱-۲- گذری بر زندگی بانو مجتهده امین

ایشان در سال ۱۲۶۵ هجری شمسی و در خانواده ای مذهبی در اصفهان چشم به جهان گشود. پدر سیده نصرت امین، سید محمد علی حسینی اصفهانی ملقب به امین التجار، از بازرگانان سرشناس و متدین اصفهان و نوه علامه سید معصوم حسینی خاتون آبادی، و مادرش زهرا دختر حاج سید مهدی ملقب به جناب از خاندان جنابی های اصفهان است. نسب ایشان به نقل از کتاب شجره طیبه با سی واسطه به امام علی می رسد. نام او در هنگام تولد نصرت بوده که بعدها لقب امین را به او می دهند.

۱-۲-۱- دوران تحصیلی

بانو امین در دوران کودکی و سن پنج سالگی بنا به تشویق مادرش به مکتب خانه های زمان خود به تحصیل مشغول گردید و از یازده سالگی به آموختن زبان عربی مشغول شد. او در زمان تحصیل معلم پیر و سختگیری داشت که گاهی به تنبیه او می پرداخت. او در بیست سالگی تحصیل علوم دینی و صرف و نحو را به طور جدی آغاز کرد و از محضر اساتید مجتهدی که به منزلش می آمدند بهره گرفت

دوران تحصیل ایشان هم خالی از مشکلات نبود برای مثال او در دوره رضاخان که تقریباً مقارن با اندیشه تجددخواهی و تبلیغات وسیع اسلام‌زدایی بود تحصیل میکرد. در آغاز این دوره، خانم امین ۳۵ ساله بودند و اصفهان هم در آن ایام حوزه‌های علمیه بسیار داشت. این شهر بعد از تهران آماج فعالیت‌های تجددخواهی بعضی از بانوان، قرار گرفت و در همین دوران بود که قانون کشف حجاب از طرف رضا خان صادر گردیده بود و بسیاری از مشکلات برای زنان جامعه به وجود آورده بود و بانو امین در اینباره به صراحت به مخالفت پرداخت که بعداً بیشتر درباره آن توضیح داده خواهد شد.

۱-۲-۲- ازدواج

بانو امین در حین تحصیل سرانجام در سن ۱۳ سالگی با پسرعموی خود به نام حاج میرزا که فردی با شغل بازرگانی بود و توانسته بود در اصفهان به شهرت برسد و یک بازرگان سرشناس باشد ازدواج کرد و پس از آن بار مسئولیت سنگین خانه داری و تربیت فرزندان را بر دوش کشید. ثمره این ازدواج هشت فرزند بود که هفت نفر از آنان در دوران حیات بانو و در دوران کودکی به علت بیماری‌های ناشناخته آن زمان و شیوع بیماری‌های واگیردار در گذشتند. دوران ازدواج باعث نگردید که کسب فضیلت های علمی این بانوی مجتهد به افول روبرو گردد.

ایشان در دوران زندگی تجارب بسیار سختی داشت. برای مثال او در زندگی شاهد مرگ هفت فرزند خود بود او مرگ هفت فرزند خویش را آزمایش الهی تعبیر نمود.

۱-۲-۳- وفات

ایشان پس از سپری کردن دوران پر فراز و نشیب زندگی خویش در شب دوشنبه اول رمضان المبارک ۱۴۰۳ ق (مصادف با ۲۳ خرداد ۱۳۶۲ ش) دار فانی را وداع گفت. جنازه مطهر ایشان در بقعه خانوادگی خاندان امین در تخت فولاد اصفهان، به دنبال تشییع کم نظیر مردم دانش‌دوست به خاک سپرده شد.

مطالب فوق گذری سریع بر زندگی بانو مجتهد امین می باشد. در ادامه این مطالعه به بررسی زندگی این مجتهد و خدمات و تاثیرات ایشان بر جامعه پرداخته خواهد شد.

۱-۳- واکنش بانو امین به کشف حجاب

وی به دلیل اینکه اوقات زندگی خود را به فراگیری درس و علم می‌گذراند، بیشتر در خانه بود و کمتر از خانه خارج می‌شد، ولی در ایامی که لازم می‌دید باید دفاعی صورت بگیرد و کاری انجام شود، از منزل خارج می‌شد و به تدریس و راهنمایی بانوان می‌پرداخت برای مثال او در رابطه به کشف حجاب بیان نموده است:

«ای بانویی که با ادعای مسلمانی کشف حجاب نموده‌ای و با این وضعیت شرم‌آور علنی در معابر و خیابان‌ها، خودآرایی می‌نمایی! آیا فکر نمی‌کنی که با این عمل، که نباید آن را عمل کوچکی بینداری، چه لطمه بزرگی به شریعت می‌زنی؟ ای بانوی اروپایی منش! این گناه را کوچک بشمار و اگر واقعاً مسلمانی، این طریق مسلمانی نیست. اگر عقیده به تعلیمات اسلامی نداری، بی‌دینی خود را اعلام کن که عمل قبیح تو باعث جرئت دیگران نشود و اگر علاقه‌مند به شریعت نیستی، دشمنی چرا؟ پیامبر (ص) با صنف زن بد نکرده‌است. در زمانی که زن‌ها در جامعه هیچ ارزشی نداشتند، برای زن حقوق قائل شده و زن را در تمام شئون اجتماعی، در ردیف مردها قرار داده‌است» (۱)

وی در مقابل ناسیونالیسم افراطی رضا شاه، خود را «بانوی ایرانی» لقب داد (۲).

۱-۴- پشتکار، رمز موفقیت

این بانو با پشتکار بی‌نظیر به تحصیل صرف، نحو، بلاغت، تفسیر، علم حدیث، فقه، اصول، فلسفه و عرفان می‌پرداخت و توانست و با استفاده از پشتکار و زحمات فراوان اولین زنی بود که توانست به مقام اجتهاد دست یابد که در میان تمام زنان در جامعه به عنوان یک الگو بود.

تفکر ایشان اینگونه بود که بانوان باید بتوانند بر سختی تحصیل فائق آیند و درس را ادامه دهند زیرا کمبود افراد متعهد و آگاه در بسیاری جوامع به خوبی حس می‌شود (۳).

مجتهد بانو امین در جایی علت گرایش خود به تحصیل علوم الهی را مرهون فضل و لطف الهی دانسته و در این راستا خاطره‌ای از دوران کودکی خود نقل می‌نماید که: «درست به یاد دارم در اوقاتی که با بچه‌های همسن بودم مثل آن‌ها تفریح و گردش نمی‌کردم بلکه مشتاق بودم بیشتر تنها باشم تا بهتر بتوانم فکر کنم

زیرا گمشده ای در وجود خود داشتم و اگر به مجالس عمومی می رفتم باز در حال تفکر بودم و در این اندیشه که پا از جاده شریعت بیرون نگذارم. در میان علوم به (خداشناسی) و علومی که مربوط به خداوند بود بیشتر علاقه داشتم و دائم در طلب حقیقتی پویا بودم تا سرانجام درصدد برآمدم زبان عربی را بیاموزم شاید از این راه گمشده خود را پیدا کنم و به خدا نزدیک شوم.

حدود یازده - دوازده سالگی به تحصیل زبان عربی پرداختم ولی همواره لطف پروردگار بدرقه راهم بود و حین تحصیل هم گاهی حالات خوش و نورانی نصیبم می شد تا این که به نوشتن کتاب اربعین موفق شدم. علمای نجف که از نوشتن اربعین اطلاع حاصل کردند کتبا سؤالاتی راجع به فقه برایم فرستادند و پس از آن که جواب ایشان را دادم «درجه اجتهاد» به من عطا فرمودند.

از آن به بعد مشغول تألیف کتاب بوده ام و به ترتیب کتاب‌های: محزن اللئالی، سیر و سلوک، معاد، روش خوشبختی، اخلاق نوشته شد و سرانجام به تألیف تفاسیر (تفسیر محزن العرفان) پرداختم و هنوز هم مشغول به آن هستم در تمام این مراحل از تفضلات و الطاف الهی برخوردار بوده‌ام و گاه به گاه جرقه‌های نورانی نصیبم می گردد و محظوظم می کند و «هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي» (۴)

۱-۵- فضایل اخلاقی بانو امین

۱-۵-۱- علاقه به آموختن

بانو امین از دوران کودکی علاقه زیادی به آموختن داشتند. ایشان خود در این باره می‌گویند: «تقریباً از نه سالگی عشق خواندن و نوشتن در من پیدا شده بود. هم‌بازی‌هایم به من ایراد می‌گرفتند که چرا تو نمی‌آیی بازی کنی. ولی من عشقم فقط درس بود» علاقه بانو در راستای علم اندوزی بسیار زیاد بوده است و افراد زیادی از علاقه او به آموختن متعجب شده بودند. استادش آیت‌الله نجف آبادی در روایات و خاطرات ثبت شده خود نقل کرده است دو فرزند کوچک بانو امین به فاصله چند روز فوت کردند و به همین دلیل استاد ۳ سه روز کلاس درس را به دلیل ادای احترام با این بانو تعطیل می‌کند.

روز چهارم بانو امین، علت تعطیلی درس را سوال می‌کند؛ آیت‌الله نجف آبادی نیز دلیل تعطیل نمودن کلاس را توضیح می‌دهد و می‌گوید من شرمم می‌شود که فرزندان تازه از دنیا رفته برای درس بیایم و بانو امین پاسخ می‌دهد: «من پیش خدا شرمم می‌شود که ۳ روز است چیزی نخوانده‌ام، خدا یک چیزی به من داد خودش هم گرفت.»

بانو منانی از شاگردان بانو امین بوده و در شبکه قرآن و معارف به ویژگی‌های بانو امین می‌پردازد و می‌گوید: بانو امین در کنار دانش، مسائل خانواده برایشان اصل بود و مدیریت چگونه زیستن را به ما آموزش می‌دادند و می‌گفتند اگر می‌خواهید در مسائل علمی‌تان موفق باشید باید روی خانواده مراقبت داشته باشید، وی با همسرشان بسیار صمیمی و عاطفی و نسبت به تربیت فرزند بسیار عنایت داشتند.

۱-۵-۲- استفاده از فرصت‌های زندگی

بانو امین درباره استفاده از فرصت‌های زندگی خود چنین فرموده است: «من در زمان کودکی و اوایل جوانی بسیار مایل و حریص به مطالعه کتاب‌های علمی و گوش دادن به مواعظ دینی بودم و هرگاه نزدیکان من مشغول تفریح می‌شدند، من به مطالعه علمی و گوش دادن به مواعظ دینی مشغول می‌شدم و آنها بیشتر اوقات به من اعتراض می‌کردند و می‌گفتند: چگونه تو مشغول مطالعه می‌شوی و تفریح را رها می‌کنی؟ این کار عاقلانه نیست؛ بلکه از بطالت و کسالت است و من به جهت اشتیاق شدیدی که به مطالعه داشتم سخنان ناروا و استهزاهای آنان را تحمل می‌کردم و چنان خود را می‌یافتم که گویا از امور لهو و مزخرف دنیا اعراض دارد و به اینها انس نمی‌گیرد؛ بلکه قلبم به چیز دیگری بستگی دارد. هرگاه از یک عالم یا واعظی چیزی از اوصاف حق تعالی می‌شنیدم قلبم به سخن او میل مفرطی می‌نمود. گویا سرتاپا گوش می‌شدم.»

۱-۵-۳- برداشت عرفانی از رنج‌ها

همان‌گونه که در مطالب پیشین گفته شد ایشان در تمام پیشامد ها و مشکلات زندگی خویش صبر و استقامت را سرلوحه زندگی خود قرار میداد. برای مثال فوت هفت فرزندش را امتحان الهی دانست و سختی های فراوانی که در طول زندگی به ایشان وارد گردید نتوانست او را از مسیر تحصیل علم و کارهای فرهنگی باز دارد.

۱-۶- کسب مقام اجتهاد

بانو مجتهد امین در سن چهل سالگی پس از پشت سر نهادن مدارج علمی در حضور استادانی برجسته تحصیل نمود اساتید او فقهایی از عالمان برجسته زمان خویش بودند.

۱- حجه الاسلام حاج شیخ ابوالقاسم (مشهور به آخوند)

۲- حجه الاسلام حاج حسین نظام کچویی

۳- حجه الاسلام والمسلمین میرزاعلی اصغر شریف

۴- حضرت آیت الله حاج میرزاعلی شیرازی از اساتید بزرگ نهج البلاغه، اخلاق، مدرسین برجسته حوزه علمیه اصفهان

۵- حضرت آیت الله حاج میر سید علی نجف آبادی از بزرگان حوزه علمیه اصفهان و از شاگردان مرحوم ملا محمد کاظم آخوند خراسانی و آیت الله سید محمد کاظم یزدی

ایشان همچنین از دو شخصیت بزرگوار یعنی شیخ محمدکاظم شیرازی و شیخ عبدالکریم حائری، مؤسس حوزه علمیه قم، اجازه اجتهاد دریافت کردند. پس از آن بود که توانست لقب نخستین زن مجتهد را به نام خود ثبت کند، عنوانی که هنوز پس از آن بانویی این لقب را دریافت نکرده است.

مرحوم آیت الله شیرازی در توصیف بانو امین چنین فرموده است: «دختر مرحوم حاج سیدمحمدعلی امین التجار اصفهانی که بانویی بزرگوار، شریف، اصیل، عالم و فرزانه، برگزیده زنان زمان و مایه شگفتی دورانش

می باشد از کسانی است که مدت مدیدی از عمرش و زمان درازی از زندگیش را صرف تحصیل علم نموده است.»

۱-۷- دیدگاه بانو امین درمورد زنان

این بانو همیشه بر این مسئله تاکید داشت که زنان باید حتی اگر در شرایط سخت باشند به تحصیل خویش ادامه دهند. بانو امین توانست مراتب علم و دین شناسی را تا درجات بسیار بالایی که حتی بسیاری از مردان از رسیدن به آن محروم مانده اند دست یابد و این همان تفکری است که زنان را تعالی می بخشد و باعث می شود که زنان با توجه به قابلیت های خود در جامعه تاثیرات بسیار مطلوبی را بر جای گذارند. ایشان کتابی به نام روش خوشبختی برای مخاطبان زن نوشته است. این کتاب آمیخته ای از توصیه های زنانه و معارف اسلامی را در بر می گیرد. بانو امین در مقدمه این کتاب می نویسد: «در نظر دارم به یاری خداوند متعال به طور ساده و مختصر پیامی مشتمل بر اندرزهای نیکو به خواهران ایمانی خود ابلاغ کنم. در افراد بشر مخصوصاً در جماعت بانوان کسی پیدا نمی شود که آرزوی خوشبختی و سعادت مندی در دل خود نپروراند، لکن چنین گمان می شود که سعادت و خوشبختی، یک سرنوشت ازلی است و حصول آن مافوق تدبیر بشر است، این است که در مقام تحصیل آن بر نمی آید. ای خواهر محترم و ای دوشیزگان عزیز! اگر آرزوی خوشبختی و کامیابی دارید، گوش دل باز کنید تا من راه و روش و طرز رفتار یک خانم خوشبخت و سعادت مند را برای شما شرح دهم. تا آن که بفهمید و تصدیق نمایید که خوشبختی و کامیابی در چیزهایی نیست که تصور می کنید و آرزو دارید. وقتی به آن برسید و در پس هر آرزویی صدها آرزوی دیگر همراه دارید و عمر عزیز خود را به همین طور می گذارید. این ها آرزوهای بچه گانه است و عقلایی نیست. ریشه خوشبختی و بدبختی را در باطن خود پیدا کن و پیش از آن که وسایل خوشبختی را فراهم کنیم، بایستی بدانیم خوشبختی چیست و بدبختی کدام است.»

بانو امین همیشه در طی سخنان خود و همچنین آثار به جا مانده از خود توجه ویژه ای به زنان، جایگاه زنان و نقش زنان در پیشرفت جامعه داشته است.

۸-۱- حوزه ی علمیه ی زنان

۱-۸-۱- اولین حوزه‌های زنان

تاسیس اولین حوزه ی علمیه ی خواهران در کشور با تلاش‌های بانو همایونی فقیهی مجتهد که به عنوان اولین شاگرد بانو علامه امین به مدت ۵۰ سال افتخار شاگردی ایشان را داشت و با تأسیس مکتب فاطمه سلام‌الله‌علیها، به عنوان اولین حوزه علمیه زنان در سال ۱۳۴۴، صورت گرفت. به دنبال آن، مکتب‌های دیگری مانند توحید و مکتب علی علیه‌السلام در قم و مکتب نرجس سلام‌الله‌علیها در مشهد نیز شروع به کار کردند و تلاش این مکتب‌ها تا زمان انقلاب اسلامی ایران ادامه داشت.

۱-۸-۲- حوزه‌ای مختص خواهران

بعد از انقلاب اسلامی و در سال ۱۳۶۳، امام خمینی (ره) با این استدلال که «از آنجا که علوم مطلقاً، خصوصاً علوم اسلامی، اختصاص به قشری دون قشری ندارد و بانوان محترم ایران در طول انقلاب ثابت کردند که همدوش مردان می‌توانند حتی در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی خدمت‌های ارزشمندی به اسلام و مسلمانان کنند و در تربیت و تعلیم جامعه بزرگوار بانوان پیشتاز باشند» (آیت الله خمینی، ۱۳۶۸، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ج ۱۹، ص ۱۷).

؛ طی حکمی، با تعیین هیئت موسس، دستور تدوین اساس‌نامه و تعیین نام و سایر امور مربوطه برای تأسیس حوزه‌ای مختص خواهران را دادند. بعد از تصویب و تأیید، ایشان حکم کردند تمامی حوزه‌های شهر قم، در جامعه‌الزهرای سلام‌الله‌علیها ادغام شده و با برنامه واحد، تحت نظر هیأت مؤسسه جامعه الزهراء به کار خود ادامه دهند.

۱-۸-۳- شاگردان تربیت شده

تمام شاگردان مکتب مجتهد امین در درجه اول درس معرفت را از محضر ایشان آموختند و یکی از مهمترین شاخصه‌هایی که شاگردان را جذب خود میکرد نحوه ی رفتار و منش این بانوی مجتهد بود. از شاگردانی که وی تربیت نمود میتوان از بانوانی مانند: زینت السادات علویه همایونی - عفت الزمان امین - بتول غازی - بتول

عسکری - ربابه الهی - زهرا چوب چینی - صدیقه حکیمیان - فخرالسادات قلمکاریان - محبوبه گلستانیان -
بدرالسادات مدرس خاتون آبادی را نام برد.

۱-۹- فعالیت های فرهنگی

وی از چهل سالگی تا پایان عمر به تألیف کتاب، تدریس و پاسخ‌گویی به پرسش‌های دینی و تأسیس مؤسسات فرهنگی مشغول بود. تأسیس مدرسه علمیه‌ای به نام مکتب فاطمه (س) که با بیش از ۶۰۰ تا ۱۰۰۰ شاگرد، در سال ۱۳۴۶ آغاز به کار کرد، از دیگر کارهای مهم فرهنگی بانو امین است که در اوضاع بسیار سخت فرهنگی و سیاسی جامعه صورت گرفت و زمینه تحصیل بانوان علاقه‌مند به آموختن معارف اسلامی را فراهم ساخت. تأسیس چند دبیرستان دخترانه و تربیت شاگردان برجسته بخشی از فعالیت‌های وی محسوب می‌شود. خانم‌ها همایونی و غازی از شاگردان برجسته وی پس از وی به اداره امور این مدرسه می‌پردازد.

۱-۱۱- آثار مجتهد بانو امین

آثار بانو امین از سن چهل سالگی تا واپسین دم حیات گهربار خویش به تألیف کتاب‌های مختلف، تدریس و پاسخ‌گویی به پرسش‌های دینی مردم و ارشاد زنان می‌پرداخت. او آثاری را از خود به یادگار نهاد که هر کدام مبین ذوق عرفانی و واردات روحانی وی قلمداد می‌گردد. آثار او در کتاب سیده نصرت امین (۵) موارد زیر معرفی شده است:

۱- اربعین الهاشمیه (به زبان عربی)

۲- جامع الشتات (به زبان عربی)

۳- معاد یا آخرین سیر بشر

۴- النفحات الرحمانیه فی الواردات القلبیه (به زبان عربی)

۵- اخلاق (ترجمه کتاب ابن مسکویه)

۶- مخزن العرفان (تفسیر قرآن در ۱۵ جلد)

۷- روش خوشبختی و توصیه به خواهران ایمانی

۸- مخزن اللالی در مناقب مولی الموالی امیرالمؤمنین علی علیه السلام

۹- سیر و سلوک در روش اولیاء و طریق سیر سعد

آثار ارزشمند این بانو که آثار نه گانه مشهورند در قسمت بررسی خواهند شد:

۱-۱۱-۱- اربعین الهاشمیه

اولین تألیف ایشان میباشد که شامل بر چهل حدیث در توحید و صفات خداوند و اخلاق و احکام شرع و بیانات فلسفی و عرفانی و اصولی و فقهی میباشد.

۱-۱۱-۱- انگیزه بانو امین از تألیف اربعین الهاشمیه

مهمترین انگیزه بانو امین از نوشتن این کتاب استناد به حدیث نبوی «مَنْ حَفِظَ عَلَيَّ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشَّهَدَاءَ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أَوْلَاكَ رَفِيقًا» و «بَعَثَهُ اللَّهُ فَفَقِيهَا عَالِمًا» و «كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا» بود. او در زمینه انگیزه خود برای نوشتن این کتاب میفرماید: «... قصد داشتم کتابی را که مشتمل بر چهل حدیث باشد به اسناد اهل بیت نبوت و ولایت تألیف کنم به طوری که متضمن حل مشکلات و معضلات باشد تا اقتدا کرده باشم به علماء عاملین سَلَفَ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمُ أَجْمَعِينَ... پس از اندیشه بسیار با خود گفتم که من از سواران این میدان نیستم.» (۶)

۱-۱۱-۲- جامع الشتات

در این کتاب پی به پرسش‌های بسیاری از اساتید چون محمدعلی قاضی، طباطبایی و نهایتاً پاسخ‌های مبسوط این بانوی عالم که برای آنان تحریر کرده می‌بریم. پرسش و پاسخ‌های درون این کتاب منجر به کسب درجه اجتهاد برای این عارفه فاضله گردید.

۱-۱۱-۳- معاد یا آخرین سیر بشر

در این کتاب به خوبی به نحوه سیر تکامل انسان از این دنیا به دنیای اخروی پی خواهیم برد که آن عالم معاد یا همان قیامت است. در این کتاب سرگذشت انسان پس از مرگ و جاودانگی در آن دنیا را تصویر میکند.

۱-۱۱-۴- النفحات الرحمانیه

این کتاب در موضوع واردات قلبی و خاطراتی که مؤلف در سلوک الی الله به واسطه فیض حق درمی یابد و به پیروی از یکی از آیات شریفه قرآن به چهار مطلب اشاره نموده است:

۱-۱۱-۴-۱- مطلب اول

اطاعت از قول خدای تعالی: «وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ»؛ ولیکن به نعمت پروردگارت سخن بگو.

۱-۱۱-۴-۲- مطلب دوم

افزایش نعمت خداوند به بنده مشروط به شکرگزاری میباشد؛ چرا که اظهار فضل خدا و رحمتش نوعی تشکر است. «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ.»

۱-۱۱-۴-۳- مطلب سوم

اعلام آیه شریفه «وَلَا تَيَاسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» مبنی بر بیدار باش مردم در مضاجع جهل و غفلت آن هم به بهانه عدم توانایی بر معرفت و شناخت خدای قادر و متعال است.

۱-۱۱-۴-۴- مطلب چهارم

مردم را به عبادت خداوند و همچنین حریص بودن برای جمع کردن نیکی ها با توجه به آیه «وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى» تشویق میکند.

۱-۱۱-۵-اخلاق

بانو امین در مقدمه این کتاب می نویسد: «اقتباس می نمایم از آن دُرّ مکنون و آن دفتری که جامع و منطویّ بر طریق کسب کمالات انسانی است یعنی کتاب طهارة الاعراق...» این کتاب دارای نکته های مفید علمی و عملی و اخلاقی بوده و از «طهارة الاعراق» ابن مسکویه برگرفته شده است.

۱-۱۱-۶-مخزن العرفان

مخزن العرفان تفسیر جامعی از قرآن کریم است که در ۱۵ جلد منتشر گردیده بانو امین، اغلب در آغاز سوره به بیان تعداد آیات، مکی یا مدنی بودن سوره و فضایل قرائت سوره پرداخته است، سپس آیه را ترجمه کرده و در توضیح آیات، به بیان و شرح لغات و کلمات آیه از قبیل نماز، انفاق، رزق، تقوی، کفر، علم و غیره می پردازد. ایشان در این تفسیر گاهی از گفتار مفسران دیگر خصوصاً طنطاوی کمک گرفته است.

۱-۱۱-۷-روش خوشبختی

این کتاب آشنایی با شیوه های شیرین و دلنشین اسوه های شایسته، چگونه زیستن را به ما می آموزد و پاسخی امید آفرین و اطمینان بخش به الگو خواهی ما خواهد بود. این کتاب اثری درس آموز و پر فروغ برای دستیابی به جلوه های جاودانگی و راههای کمال و تکامل است.

۱-۱۱-۸-مخزن اللئالی

این کتاب در راستای نشان دادن فضایل و کرامات اخلاقی مولای متقیان امام علی (ع) نوشته شده است که بانو مجتهده امین در راه بازگشت از زیارت حرم مطهر امام علی (ع) تصمیم به نوشتن این کتاب میگیرد. و یکی از برجسته ترین کتابهای بانوی مجتهده میباشد.

۱-۱۱-۹-سیر و سلوک

مقدمه این کتاب دربردارنده نکاتی پیرامون جایگاه زن در طول تاریخ، نگرش دین مبین اسلام به زن، سیری در زندگانی علمی و عملی بانو مجتهده امین (ره)، و توضیحاتی درباره کتاب سیر و سلوک است.

حمید سبحانی‌صدر، مصحح کتاب «سیر و سلوک» آورده است: بانو مجتهده امین، تربیت یافته‌ای است که خود سال‌ها مربی نفوس بانوان این مرز و بوم اسلامی به شمار می‌رود. کسی که شجره وجودش از چشمه قرآن و عرفان و برهان سیراب گشته و به بار نشسته بود. در میان کتاب‌های بسیاری که درباره سیر و سلوک الی‌الله به رشته تحریر درآمده است، کتاب سیر و سلوک بانو امین، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مرحوم علامه محمد تقی جعفری (ره) در این باره می‌گوید: «اشراف و آگاهی خانم امین در کتاب سیر و سلوک به واقعیات قابل اهمیت، توأم با نوعی وجدان علمی که متأسفانه افراد کمی از دانشمندان موفق به داشتن آن می‌شوند، به خوبی آشکار است.»

۱-۱۲-اخلاق و منش بانو امین

علامه مرحوم آیت الله محمدتقی جعفری جایگاه اخلاقی و علمی این بانو را چنین توصیف نموده است: «با توجه به آثار قلمی که از این خانم در دسترس ما قرار گرفته، به طورقطع می‌توان ایشان را از علمای برجسته عالم تشیع معرفی نمود و روش علمی ایشان هم کاملاً قابل مقایسه با سایر دانشمندان بوده، بلکه با نظر به مقامات عالی‌ه روحی ایشان باید ایشان را از گروه نخبه‌ای از دانشمندان به شمار آورد که به اضافه فرا گرفتن دانش، به تولد جدید در زندگی نایل می‌شوند.» (مجتهده امین، بی‌تا، انجمن حمایت ازخانواده‌های بی سرپرست اصفهان، جلد اول، ص ۳-۴)

دوران شکل‌گیری شخصیت این بانو در اواخر دوران قاجار و اوایل عصر پهلوی بوده و با توجه به فضای سرد، بی‌روح و فاقد تحرک و عدم وجود محرک‌های مثبت، به ویژه در جهت توسعه علوم معنوی برای بانوان، تلاش مجتهده امین در باب فراگیری علوم اسلامی از محضر علمای نامور زمان خود در حوزه اصفهان و یا سایر علمای مبرز زمان خود قابل توجه بوده است که این به تنهایی می‌تواند از نکات مثبت اخلاقی این مجتهده پرده بردارد.

۱-۱۳- بانو مجتهده امین از دیدگاه دیگران

شخصیت‌هایی همچون علامه امینی، رحیم ارباب، علامه طباطبایی، آیت‌الله مرعشی نجفی، سید هاشم حداد، محمد تقی جعفری و مرتضی مطهری با آگاهی و تجلیل از جایگاه و مقام علمی و معنوی بانو امین به دیدار او رفتند و در زمینه‌های علمی مربوط به خود با او سخن گفتند.

یکی از روحانیون اصفهان نقل کرده‌است: «چند مرتبه که حضور حضرت امام خمینی مشرف شدم، ایشان جویای حالات و اشتغالات و سلامتی بانو مجتهده امین شدند و در مقابل به منزل حاجیه خانم امین که می‌رفتم، بانوی ایرانی مقید بودند، برای سلامتی حضرت امام و موفق شدن ایشان و پیشرفت در اهداف مقدس اسلام دعا کنند.»

سید علی خامنه‌ای درباره نکوداشت و تجلیل از بانو امین می‌گوید:

«تجلیل از بانوی بزرگوار اصفهانی [خانم امین] و ارائه شخصیت عرفانی و فقهی و فلسفی برجسته یک زن در کشور ما، کاری سودمند و در جهت احیای ارزش‌های اسلامی در زنان به نظر می‌رسد.» (۷)

محمدتقی جعفری می‌گوید:

«با توجه به آثار قلمی که از خانم امین در دسترس ما قرار گرفته‌است، به‌طور قطع می‌توان ایشان را یکی از علمای برجسته عالم تشیع معرفی نمود و روش علمی ایشان هم کاملاً قابل مقایسه با سایر دانشمندان بوده، بلکه با نظر به مقامات عالیه روحی که ایشان [به درک آن] موفق شده‌است، باید ایشان را از گروه و نخبه‌ای از دانشمندان به‌شمار آورد که به اضافه فراگرفتن دانش، به تولّد جدید در زندگی نایل می‌شوند.» (۸)

حضرت آیت الله امامی کاشانی در مراسم بزرگداشت ایشان می‌گویند: «هدف از برگزاری این مراسم (بزرگداشت)، ارج نهادن به مقام پرفضیلت بانویی است که در جامعه اسلامی ما تاکنون زنی از لحاظ اسلامی و دینی به پای او نرسیده است.»

ایشان همیشه برای استنباط مسائل شرعی از منابع چهارگانه (۹) شامل: قرآن، حدیث، اجماع، عقل استفاده می‌کردند.

۱-۱۴- بالا بودن شخصیت علمی

مقام و درجات علمی سیده بسیار بالا بوده به صورتی که برخی بزرگان مرجعیت، فقه، اصول، خاصه حدیث از ایشان اجازه نقل روایت داشتند از جمله این بزرگان عبارتند از:

۱- حضرت آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی

۲- علامه سید عباس حسینی کاشانی

۳- علامه شهید آیت الله سید محمد علی قاضی طباطبایی

۴- علامه مورخ آیت الله سید محمد علی روضاتی

۵- علامه شیخ عبدالحسین امینی صاحب الغدير

۶- علامه شیخ عبدالحسین

۷- حجة الاسلام والمسلمین شیخ زهرالحسون

۸- مورخ معاصر سید مصلح الدین مهدوی

۹- عالمه فاضله زینت السادات همایونی

همچنین برخی فلاسفه و علمای بزرگ تقاضای ملاقات و مباحثه می کردند از جمله

۱- علامه سید محمد حسین طباطبایی

۲- علامه شیخ عبدالحسین امینی

۳- علامه شیخ محمد تقی جعفری

۴- عارف وارسته مرحوم سید هاشم حداد از شاگردان مرحوم آیت الله میرزا علی قاضی.

همچنین مقام معظم رهبری حضرت آیه الله خامنه ای (۱۰) مدّ ظله العالی درباره اهمیت بزرگداشت ایشان فرمودند: «تجلیل از این بانوی اصفهانی (خانم امین) و ارائه شخصیت عرفانی و فقهی و فلسفی برجسته یک زن در کشور ما، کاری سودمند و در جهت احیای ارزش های اسلامی در زنان، به نظر می رسد.»

که این خود بیانگر بالا بودن شخصیت علمی و فقهی بانو مجتهده امین می باشد و او توانست در طول عمر با برکت خویش بسیاری را راهنمایی کند و نام خود را به عنوان زنی تاثیرگذار همیشگی کند.

۱-۱۵- نتیجه گیری

نتیجه این تحقیق حاکی از این است که یک زن میتواند به مقامی برسد که برای بسیاری از مردان دست نیافتنی است. شخصیت زن در مقام خود در اسلام بسیار بالا می باشد و زنها میتوانند در بسیاری از امور از مردها پیشی بگیرند. نمونه بارز آن همانطور که در مقاله معرفی گردید بانو مجتهده امین می باشد. این بانوی بزرگوار تمام عمر خویش را صرف تعلیم و تربیت نمود و توانست کارهای مثبتی را در جامعه اسلامی انجام دهد که شامل:

پایه گذار حوزه علمیه خواهران در ایران، مؤلف کتب ارزشمند نه گانه که آزادی بخش زنانی است که خود را در دام خرافه ها، بیهودگی ها و عقائد پوچ و بی اساس گرفتار کرده بودند. مجتهده امین بسیار شکیب و بردبار بود و قلم خود را در راه نشر و گسترش علوم و معارف اسلامی و فروع آن مانند حکمت، فقه، اصول، فلسفه، عرفان اسلامی، تفسیر بکار گرفت و توانست نام خود را به عنوان اولین زنی که به مقام اجتهاد رسیده ثبت کند و در عرصه علم از بسیاری از مردان پیشی بگیرد و باعث نکوهش مردان و علمای بزرگ گردید.

۱-۱۶-مراجع و منابع

۱- نصرت السادات امین (مجتهد امین)، روش خوشبختی، ۱۲، جلد اول، انتشارات گلپهار، اصفهان، ۱۳۹۲

۲- article.tebyan.net

۳- www.hawzah.net

۴- www.wiki.ahlolbait.com

۵- بی نام، مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی، یادنامه بانوی مجتهد حجه الاسلام والمسلمین سیده نصرت

امین، جلد اول، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اصفهان، ۱۳۷۱

۶- farsi.khamenei.ir

۷- www.3danet.ir

۸- خانم زهره صفاتی، جلوه های اجتهاد و نگرشی بر برخی از مسائل حقوقی زن در فقه شیعه، مجموعه مقاله

ها و سخنرانیهای اولین کنگره بزرگداشت بانوی مجتهد سید نصرت امین (ره)، چاپ اول، سازمان چاپ و

انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، قم، ۱۳۷۲

۹- بیانات مقام معظم رهبری برگرفته از سایت: hawzah.net